

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV
SLOVENIJE

MINISTRSTVO ZA KULTURO
Maistrova 10, 1000 Ljubljana
e-mail: gp.mk@gov.si

V Ljubljani, 06. 10. 2016

Zadeva: Pripombe na paket predlaganih reform avtorskega prava EU

Spoštovani,

Evropska komisija je 14. 9. 2016 na svojih spletnih straneh objavila paket zakonodajnih predlogov, povezanih s prilagoditvijo avtorskega prava EU izzivom, ki jih prinaša uporaba avtorskih vsebin v digitalnih okoljih in čezmejno deljenje teh vsebin med državami članicami.¹

Ministrstvo za kulturo nam je dne 26. 9. 2016 po elektronski pošti poslalo poziv, da podamo morebitne pripombe na predlagani paket EU zakonodaje. Na obsežno in izredno kompleksno materijo, ki še niti ni na voljo v slovenskem prevodu, odgovarjamo v izjemno kratkem roku. S tem dopisom podajamo svoje pripombe in opažanja v zvezi s predlagano zakonodajo in jo pošiljamo vsem pristojnim ministrstvom in pozivamo Ministrstvo za gospodarski razvoj in tehnologijo, kot pristojni organ za pripravo stališča Republike Slovenije na predlagani zakonodajni paket, da te pripombe v celoti upošteva pri oblikovanju uradnega stališča Republike Slovenije, saj bodo morebitne zakonodajne spremembe vplivale na naše delovanje in zlasti tudi na življenje naših uporabnikov -

¹ V paket so med drugim vključeni naslednji zakonodajni akti:

- Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o avtorskih pravicah v enotnem digitalnem trgu (*Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market - COM(2016)593*)

- Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o določitvi pravil za izvajanje avtorske pravice in sorodnih pravic, ki veljajo za nekatere spletne prenose RTV organizacij in retransmisijo televizijskih in radijskih programov (*Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council laying down rules on the exercise of copyright and related rights applicable to certain online transmissions of broadcasting organisations and retransmissions of television and radio programmes - COM(2016)594*)

- Predlog direktive Evropskega parlamenta in Sveta o nekaterih dovoljenih uporabah del in druge vsebine, ki jih varujejo avtorske in sorodne pravice v korist oseb, ki so slepi, slabovidni ali drugače invalidni in o spremembi Direktive 2001/29/ES o usklajevanju določenih vidikov avtorskih in sorodnih pravic v informacijski družbi (*Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on certain permitted uses of works and other subject-matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print disabled and amending Directive 2001/29/EC on the harmonisation of certain aspects of copyright and related rights in the information society - COM(2016)596*)

- Predlog uredbe Evropskega parlamenta in Sveta o čezmejni izmenjavi med Unijo in tretjimi državami o dostopnosti formatov kopij določenih del in drugih vsebin, ki jih varujejo avtorske in sorodne pravice v korist oseb, ki so slepi, slabovidni ali je tiskanje kako drugače onemogočeno (*Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council on the cross-border exchange between the Union and third countries of accessible format copies of certain works and other subject-matter protected by copyright and related rights for the benefit of persons who are blind, visually impaired or otherwise print disabled - COM(2016)595*).

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

državljanov Republike Slovenije na sploh.

Kakor bo razvidno v nadaljevanju, je naše splošno stališče do predlaganih zakonodajnih reform zelo kritično in glede nekaterih rešitev celo odkrito zaskrbljeno. Vse od začetka postopka prilagajanja evropske avtorskopravne zakonodaje novim izzivom digitalnega skupnega trga v letu 2015 je Evropska komisija obljubljala napredne, fleksibilne in novim tehnologijam prilagojene rešitve, ki naj bi učinkovito modernizirale obstoječe avtorskopravne institute in uskladile ponekod precej različne nacionalne ureditve držav članic. Predlogi, ki so na mizi, niso ne dovolj napredni, ne fleksibilni in bodo kmalu tehnološko zastareli.

Izobraževalne in raziskovalne institucije, knjižnice, arhivi in muzeji in vse te institucije tudi v imenu individualnih raziskovalcev in ustvarjalcev ter vseh drugih uporabnikov, že dalj časa prosimo za napredne reforme, ki bi nam omogočale učinkovito opravljati naše poslanstvo tudi v dobi digitalnih tehnologij. Predlogi, ki jih je predlagala Evropska komisija ne sledijo našim željam niti potrebam. Če ponazorimo z metaforo: prosili smo za »moderno in gibko kolo« (ki bi nam omogočalo zdravo, hitro, učinkovito in preprosto gibanje po mestu ustvarjanja, znanja in raziskovanja), za »varčen in hiter vlak« (ki bi omogočal hitro in okolju prijazno gibanje med mesti) in »letalo« (ki bi omogočalo hitro potovanje med kontinenti). Evropska komisije pa nam vsiljuje »okorni avtomobil«, ki škodi splošnemu ustvarjalnemu in raziskovalnemu zdravju naše družbe, ki je za določene poti preokorno in določene cilje, npr. potovanja med kontinenti, sploh ne omogoča doseči, očitno pa še vedno ustreza staremu »načinu potovanja« določenih interesnih skupin, čeprav samo do meja njihovih interesov. Evropska komisija zdaj poziva države članice oziroma zainteresirane institucije in posameznike, da naj posredujejo predloge in odzive na predloge. Vendar, kako naj se »okoren avtomobil«, ki koristi redkim, spremeni v dobro delujoče »kolo«, »vlak« in »letalo«, ki ga resnično potrebujemo?

Republiko Slovenijo pozivamo, naj od Evropske komisije zahteva, da z boljšimi predlogi uredi tako pomembno področje kot je avtorsko pravo, torej režim za spodbujanje ustvarjalnosti in razširjanja znanja, saj je le-ta ključen za razvoj družbe in odločilen pri konkuriranju Evropske unije v globalni tekmi znanja in napredovanja. Brez upoštevanja naših predlogov in zahtev bo sicer Evropa v tej globalni tekmi izgubljala in izgubila.

Pozdravljamo, da je Evropska Komisija v okvir reforme sicer umestila tudi določbe o ohranitvi kulturne dediščine, razprodanih delih (out-of-commerce works), podatkovnem rudarjenju (TDM) in izjemi o uporabi del v elektronskem okolju za namene poučevanja, kar je na prvi pogled odlično izhodišče. Modernizacija navedenih področij, poleg nekaterih drugih, ki sicer žal niso zajeta z reformo, je namreč nujna za zagotovitev čim širšega dostopa javnosti do avtorskih vsebin za namene raziskovanja, poučevanja in ohranitve kulturne dediščine na notranjem trgu. Vendar so predlagane rešitve po naši oceni ponekod nejasne, pomanjkljive in preslabo premišljene ter bodo glede na hitre tehnološke spremembe kmalu zastarele. Prav tako ni mogoče prezreti očitnega popuščanja Komisije

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

pri pripravi nove EU zakonodaje pritiskom lobiranja s strani velikih založniških hiš in spletnih medijskih velikanov za ceno učinkovitosti interneta in poslabšanja konkurenčnosti Evrope v globalni tekmi znanja in ustvarjanja.

V nadaljevanju podajamo pripombe na posamezne člene Predloga direktive Evropskega parlamenta in Sveta o avtorskih pravicah v enotnem digitalnem trgu (v nadaljevanju: Predlog direktive):

PRIPOMBE K PREDLOGU DIREKTIVE EVROPSKEGA PARLAMENTA IN SVETA O AVTORSKIH PRAVICAH V ENOTNEM DIGITALNEM TRGU

1. Podatkovno rudarjenje (TDM)

Danes se ustvarja in deli oziroma razširja več informacij kot kadarkoli poprej, vendar so te manj uporabne, če jih ni mogoče avtomatično analizirati. Uporabniki in institucije širom Evrope, ki zagovarjajo čim širši dostop do avtorskih del, se že dlje časa zavzemajo za uzakonitev načela, da je pravica do branja tudi pravica do rudarjenja (analiziranja). Avtomatizirano iskanje, razvrščanje, reproduciranje in urejanje javno dostopnih vsebin lahko pripelje do novih spoznanj in inovacij, vsakršne blokade takšnih aktivnosti pa lahko krnijo znanstveno in raziskovalno dejavnost.

Predlog direktive v Členu 3 uvaja obvezno izjemo iz avtorskih pravic za namene reproduciranja in izvlečkov iz avtorskih del v okviru dejavnosti podatkovnega rudarjenja. To pomeni, da lahko uporabniki brez plačila avtorskega honorarja avtomatizirano iščejo, razvrščajo, reproducirajo in urejajo javno dostopne vsebine, ter rezultate take dejavnosti uporabljajo v komercialne ali nekomercialne namene. Predlog direktive v Členu 3(2) določa tudi, da izjeme ni mogoče pogodbeno izključiti.

Vendar pa je izjema predvidena le za raziskovalne organizacije in izključno z namenom znanstvenega raziskovanja, ne pa tudi za ostale uporabnike in druge namene (podjetja, start-upi, fizične osebe, mediji, itd.). **Posledično ni jasno, ali je knjižnicam dovoljeno rudariti ali ne, čeprav bi nedvomno morale biti koristnice te izjeme.**

Glede na predlagano ureditev bo podatkovno rudarjenje, ki ga izvajajo podjetja, mediji, start-upi in fizične osebe, ki ne štejejo za raziskovalne organizacije, torej še zmeraj lahko pomenilo kršitev avtorskih pravic oz. bodo morali uporabniki za podatkovno rudarjenje pridobiti dovoljenje imetnikov avtorskih pravic. V dvomu se bodo ti uporabniki morda raje odločili, da svoje raziskave in analize v celoti opustijo, kakor da tvegajo morebitno tožbo oziroma, da svoje raziskovalne dejavnosti preselijo v države, kjer ni omejitev podatkovnega rudarjenja. Z vidika ustvarjanja novih vsebin in znanstvenih spoznanj je predlagana izjema po naši oceni nezadostna. **Zlasti za knjižnice pa lahko nejasnost določbe predstavlja preveliko pravno nevarnost, da bi sicer družbeno koristno dejavnost še naprej nemoteno izvajale.**

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV
SLOVENIJE

Boljša rešitev bi bila uvedba obvezne izjeme za vse uporabnike avtorskih vsebin in vse namene oziroma umestitev podatkovnega rudarjenja v okvir že obstoječih izjem Člena 5 InfoSoc Direktive.²

Čeprav vpeljava obvezne izjeme za TDM za raziskovalne organizacije v komercialne in nekomercialne namene, ki je ni mogoče pogodbeno izključiti, gotovo prispeva k večji harmonizaciji področja v EU, je za učinkovit in pravno varen razvoj tega področja nujno potrebno popraviti najmanj še sledeče pomanjkljivosti trenutnega Člena 3 Predloga direktive:

- trenutni predlog predvidena le ozek krog uporabnikov – raziskovalne organizacije, kar izključuje mnogotere subjekte, ki na notranjem trgu izvajajo TDM;
- na podlagi trenutnega predloga bi morali vsi ostali koristniki oziroma uporabniki pridobiti dovoljenje imetnikov pravic, kar je v praksi velikokrat praktično nemogoče, saj gre za izjemno obsežne korpuse del, sicer tvegajo tožbo, zato so ti uporabniki izpostavljeni velikim pravnim tveganjem;
- trenutni predlog ni dovolj jasen oziroma ne razjasni, ali tudi knjižnice oziroma vsaj raziskovalne knjižnice spadajo med raziskovalne organizacije;
- trenutni predlog zajema podatkovno rudarjenje izključno za raziskovalne namene.

2. Uporaba vsebin za digitalne in čezmejne izobraževalne dejavnosti

Direktiva v Členu 4 vpeljuje izjemo ali omejitev avtorskih pravic za namene ponazoritve pri izobraževalnih dejavnostih v nekomercialne namene, vendar le, če se taka dejavnost izvaja v prostorih izobraževalne ustanove in znotraj varnega elektronskega omrežja, dostopnega le učencem, učiteljem in osebju ustanove (intranet).

Glede na izjemo bi torej lahko učitelji v okviru pouka v digitalnem okolju prosto uporabljali, prikazovali, delili oziroma razširjali avtorske vsebine (glasbo, filme, predavanja, itd.). Vendar pa ima izjema mnoge pomanjkljivosti, zaradi katerih pomeni prej korak nazaj, kakor korak v smeri proste uporabe avtorskih del za namene izobraževanja in promocije znanja.

Največja pomanjkljivost izjeme je, da je države članice EU niso dolžne vpeljati, če je mogoče od imetnikov avtorskih pravic v ta namen pridobiti ustrezne licence. Te licence pa povečini ne bodo brezplačne, ampak bodo izobraževalne ustanove obremenile s stroški licenčnin, ki bi jih ustanove sicer lahko porabile za druge namene. Namesto obvezne in poenotene izjeme komisija torej predlaga uvedbo novih licenčnin, čeprav se je v preteklosti že izkazalo, da te niso primerno nadomestilo za

² Direktiva 2001/29/ES Evropskega parlamenta in Sveta z dne 22. maja 2001 o usklajevanju določenih vidikov avtorske in sorodnih pravic v informacijski družbi.

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

potrebne zakonodajne spremembe na področju izjem in omejitev avtorskih pravic. Kjer se bo zakonodaja usklajevala prepočasi, pa bodo imetniki avtorskih pravic (npr. založbe) izobraževalnim ustanovam morda hitreje ponudili plačljive licenčne opcije, tudi za uporabo del, ki bi bila sicer morda brezplačna, v okviru že obstoječih izjem. Neurejeno stanje bo namreč pri izobraževalnih institucijah, ki imajo v kompleksno avtorskopravno problematiko preslab vpogled, povzročilo, da se bodo institucije v dvomu raje odločile za nakup licenc, namesto da bi se zanašale na prosto uporabo, kjer je ta predvidena.

Nadaljnje pomanjkljivosti predlagane izjeme so tudi te, da se izjema nanaša le na digitalne vsebine v zaprtih elektronskih okoljih (intranet), ne pa tudi na uporabo del pri neposrednem pouku in izobraževalnih dejavnostih, ki se izvajajo v ne-elektronskem okolju. Izjema posledično tudi ne omogoča sodelovanja in izmenjave vsebin med različnimi izobraževalnimi institucijami in zaradi neobveznosti (države se bodo lahko odločale za različne opcije) ne prispeva k oblikovanju prosto dostopnih izobraževalnih virov na notranjem trgu.

Velika pomanjkljivost je tudi, da se lahko na izjemo sklicujejo le izobraževalne ustanove, ne pa tudi muzeji, knjižnice in druge organizacije, ki se ukvarjajo s poučevanjem, ter ponudniki alternativnih oblik poučevanja (poučevanje na domu).

Izjema je tako dejansko slabša rešitev od že obstoječe izjeme, ki jo predvideva Člen 5(3)(a) InfoSoc Direktive, ki omogoča prosto uporabo del v namen ilustracije pri pouku ali znanstvenem raziskovanju, z edinima omejitvama, da mora biti na uporaba nekomercialna in je treba ob njej navesti avtorstvo.

V Sloveniji je ta izjema v Zakonu o avtorski in sorodnih pravicah (ZASP) vsebovana zgolj omejeno, saj ZASP v 49. členu predvideva le prosto javno izvajanje del v obliki neposrednega pouka, javno izvajanje del na brezplačnih šolskih slovesnostih pod pogojem, da izvajalci ne prejmejo plačila in prosto sekundarno radiodifuzno oddajanje RTV šolskih oddaj. Deljenje avtorskih vsebin po spletu (npr. pošiljanje materiala učencem po elektronski pošti) ni zajeto v okvir izjeme.

Glede na trenutno slovensko ureditev bi bila bolj primerna neposredna vpeljava izjeme iz Člen 5(3)(a) InfoSoc Direktive, ki v izobraževalne namene omogoča vsakršno uporabo avtorskih del v vseh okoljih in vseh oblikah (elektronsko in ne-elektronsko). Takšna ureditev se je za uspešno že izkazala v Estoniji. Takšno izjemo bi morali za pospešitev razvoja izobraževanja in posledično napredovanja uvesti na celotnem notranjem trgu.

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV
SLOVENIJE

Člen 4 Predloga direktive, ki načeloma omogoča prosto uporabo vsebin za digitalne ponazoritve pri izobraževalnih dejavnostih, je preveč omejen in je zato nujno potrebno odpraviti sledeče pomanjkljivosti:

- trenutni predlog predvideva, da bi bilo izjemo mogoče izključiti, kadar obstaja možnost za enako uporabo vsebin pridobiti (plačljivo) licenco, kar bo poleg drugih slabosti vodilo v neharmonizirano ureditev tega področja na notranjem trgu;
- trenutni predlog se nanaša le na dejavnosti izobraževalnih ustanov, ne pa tudi na druge izvajalce pouka (muzeje, knjižnice, pouk na domu, itd.);
- trenutni predlog se nanaša le na uporabo del v prostorih izobraževalne ustanove in na zaprtih omrežjih izobraževalne ustanove, ne pa tudi na prosto deljenje vsebin med učenci in učitelji po odprtih omrežjih;
- trenutni predlog se nanaša samo na ponujanje vsebin v državi članici in nima nikakršnih čezmejnih učinkov, razen v zavajajočem naslovu tega člena.

3. Ohranitev kulturne dediščine

Predlog direktive v Členu 5 vpeljuje obvezno izjemo, ki omogoča ustanovam, ki se ukvarjajo z ohranitvijo kulturne dediščine, da v digitalni obliki reproducirajo vsa dela, ki so v trajno v njihovih zbirkah.

Izjema je dobrodošla in pomeni pomemben korak v smer digitalizacije celotnih zbirk javnih knjižnic, arhivov in muzejev, vendar je za Slovenijo (in tudi druge države članice) manjšega pomena, saj so lahko javni arhivi, javne knjižnice, muzeji ter izobraževalne in znanstvene ustanove za lastne potrebe že na podlagi izjeme iz tretjega odstavka 50. člena ZASP prosto reproducirale dela v iz svojih zbirk v nekomercialne namene.

Predlagana ureditev pa je žal le prvi korak k temu, da bi bile digitalizirane vsebine tudi prosto dostopne javnosti, česar Predlog direktive trenutno ne predvideva. To bi bilo še posebej pomembno za vsebine, ki sicer iz različnih razlogov še niso dostopne (občutljiva ali dragocena narava izvirnika, neurejenost avtorskih pravic, nedostopnost del na trgu, itd.).

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

Čeprav Člen 5 Predloga direktive omogoča prosto digitalizacijo celotnih zbirk institucij, ki se ukvarjajo z ohranitvijo kulturne dediščine, in nima omejitev po številu kopij, je nujno potrebno odpraviti sledeče pomanjkljivosti tega predloga:

- trenutni predlog ne predvideva objave ali prostega deljenja teh vsebin v nekomercialne namene;
- trenutni predlog se nanaša le na dela, ki so v stalni zbirki ustanove, ne pa tudi na dela, ki jih ima ustanova začasno na izposojajo;
- trenutni predlog predvideva, da je digitalizacija mogoča izključno z namenom ohranitve, ne pa tudi iz drugih razlogov;
- trenutni predlog taksativno našteva upravičence (javne knjižnice, muzeji, arhivi in ustanove, ki hranijo glasbena in filmska dela), zato bi bili nekateri uporabniki iz tega kroga lahko izločeni (galerije, zasebne zbirke, itd.).

4. Razprodana dela (out-of-commerce works)³

Na področju kulturne dediščine institucije že dalj časa prosijo za ureditev materije razprodanih del (out-of-commerce works). To področje, kot predvideva določba Člena 7 Predloga direktive, naj bi uredili s podeljevanjem neizključnih licenc za nekomercialno digitalizacijo, distribucijo in dajanje na voljo javnosti razprodanih del v okviru razširjenega kolektivnega upravljanja.

Pri razprodanih delih gre za dela, ki niso več dostopna javnosti po običajnih gospodarskih tokovih niti v enem izvodu ali prevodu. Javne institucije, ki bodo imele primerke teh del trajno v svojih zbirkah, bodo torej lahko ta dela digitalizirale, razširjale in dale na voljo javnosti, vendar bodo morale v ta namen plačati nadomestilo ustrezni kolektivni organizaciji, ki bo imela dovoljenje za upravljanje pravice na teh delih.

Zelo problematično je, zlasti za državo članico, kot je Republika Slovenija, da direktiva za razprodana dela ne predvideva proste uporabe ali zakonite licence preko izjeme, ampak uporabo pod pogojem plačila nadomestila kolektivni organizaciji v okviru mehanizma razširjenega kolektivnega upravljanja. To je velika novost v našem sistemu. Določba naj bi bila sicer pozitivna, ker naj bi omogočila javnosti dostop do nekaterih del, ki bi bila sicer zaradi težav z individualnim razširševanjem avtorskih pravic zaprta v arhivih, vendar pa ima predlagana ureditev tako resne pomanjkljivosti, da ni mogoče pričakovati, da bo učinkovita v praksi.

Če bi Predlog direktive predvidel obvezno izjemo, bi jo morale države članice v svoje nacionalno

³ Uradni prevod Direktive v Slovenščino še ni na voljo, zato je termin »razprodana dela« morda neustrezen in se uporablja na tem mestu le za potrebe tega dokumenta. ZASP v 1. točki petega podstavka 50. člena uporablja izraz »dela, katerih naklada je izčrpana«.

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

pravo prevzeti v roku 2 let, tako pa Predlog direktive nalaga državam članicam zgolj obveznost, da sprejmejo zakonodajo, ki bo kolektivnim organizacijam omogočala vključitev razprodanih del v okvir njihove dejavnosti. Sprejem in usklajevanje takšne zakonodaje pa lahko traja daljši čas. V številnih državah kolektivne organizacije za vsa področja sploh še ne obstajajo ali nimajo dovoljenj oziroma niti nimajo interesa, da bi svojo dejavnost razširile tudi na to področje.

Veliki pomisleki pa se porajajo tudi glede transparentnosti poslovanja kolektivnih organizacij, kar je v Sloveniji izredno problematično. Več kot 80% vseh sodnih sporov s področja avtorskih pravic je sporov s področja kolektivnega upravljanja avtorskih pravic.

Predlog direktive določa, da morajo nadomestilo pobirati kolektivne organizacije, ki so zadostno reprezentativne (broadly representative) za določeno kategorijo avtorskih del. S tem bodo v Sloveniji velike težave. Določenih kolektivnih organizacij še ni, druge pa so zelo slabo reprezentativne. Avtorje literarnih del npr. v Sloveniji zastopa Združenje avtorjev Slovenije (ZAMP), ki ima samo okoli 60 članov skupščine, ki odločajo o razdeljevanju zbranih nadomestil približno 600 članom. Pri tako omejenem krogu članov je vprašljivo, ali ZAMP izpolnjuje pogoje reprezentativnosti, ki jih nalaga Predlog direktive. Dodatno pa se zastavlja tudi vprašanje, ali je takšna rešitev, ki bi črpala nadomestila za digitalizacijo in dajanje na voljo javnosti del od javnih institucij (iz proračuna) in sicer morda tudi za dela, ki sama po sebi nimajo nikakršne komercialne vrednosti, imajo pa vrednost za izobraževanje in raziskovanje (vključena so tudi neobjavljena dela, rokopisi...) pravična oziroma družbeno koristna, ali gre zgolj za nekakšno državno pomoč ozkemu krogu subjektov, ki s svojo dejavnostjo ne morejo uspeti na trgu in bi bili zato bolj primerni drugi in bolj transparentni ukrepi kulturne politike.

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV
SLOVENIJE

Predlog direktive se bo v praksi nanašal le na tiste vrste avtorskih vsebin, za katere bodo vzpostavljeni mehanizmi kolektivnega upravljanja. Glede na precejšnje razlike med državami članicami glede obsega del, za katera se avtorske pravice kolektivno upravljajo, tako Predlog direktive ne bo pripomogel k poenotenju nacionalnega prava držav članic, temveč bo ustvaril okoliščine, v katerih bo 28 držav na različne načine implementiralo določbo Predloga direktive. Za učinkovito delovanje notranjega trga na tem področju bi bil veliko učinkovitejši predlog obvezna izjema, ki bi predvidevala prosto uporabo ali zakonito licenco.

Čeprav naj bi se s Členom 7 Predloga direktive uredilo področje digitalizacije in dostop javnosti do avtorskih vsebin, ki sicer niso več dostopne na trgu, in vzpostavil mehanizem razščiščevanja avtorskih pravic preko razširjenega kolektivnega upravljanja pravic na delih, ki bi sicer ostala javnosti nedostopna, je nujno potrebno odpraviti pomanjkljivosti predloga, in sicer:

- namesto razširjenega kolektivnega upravljanja uzakoniti obvezno izjemo, ki bi omogočala prosto uporabo ali zakonito licenco;
- jasneje definirati, kaj pomeni razprodano delo, saj se zdi, da ta predlog zaradi sklicevanja na »prevode, verzije in manifestacije« v Členu 7(2) razširja termin oziroma uvaja novo kategorijo;
- predlog bi se moral nanašati tudi na dela, ki jih ima ustanova začasno na izposajo;
- predlog bi moral pozitivno diskriminirati med deli, ki sploh nimajo komercialne ali druge vrednosti ali ki nikoli niso bila namenjena komercialni rabi;
- predlog bi moral definirati širok krog upravičencev in ne taksativno naštetih kroga upravičencev (javne knjižnice, muzeji, arhivi in ustanove, ki hranijo glasbena in filmska dela), zato da bi bili vključeni vsi ustrezni uporabniki (npr. tudi galerije, zasebne zbirke, itd.);
- obvezna izjema je nujna, ker bi omogočila hitro implementacijo in bi se izognila dolgotrajnim postopkom izvajanja določbe zaradi sprejema ustrezne nacionalne zakonodaje;
- obvezna izjema je nujna, sicer rešitev nikoli ne bo uspela v praksi, ker bo nemogoče rešiti vprašanje ustrezne reprezentativnosti med pogajalci;
- obvezna izjema je nujna, ker bi omogočila hitrejša pogajanja s kolektivnimi organizacijami v primeru zakonitih licenc;
- obvezna izjema bi preprečila možnosti različnih implementacij določb v nacionalne pravne režime držav članic in posledično preprečila neenotne pravne ureditve, ki bi blokirale prost pretok blaga in storitev na skupnem digitalnem trgu.

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV SLOVENIJE

5. Sorodna pravica za založnike medijskih publikacij (»link tax«)

Predlog direktive v Členu 11 predvideva uvedbo nove sorodne pravice za založnike medijskih publikacij, ki naj bi trajala 20 let od objave dela, pri čemer naj bi rok tekel od 1. januarja v letu, ki sledi letu objave.

Nova sorodna pravica naj bi založnikom medijskih publikacij zagotavljala plačilo nadomestila pri objavi avtorskih del na spletu. Tako imenovani »link tax« ali »google tax« (davek na spletne povezave ali Google davek) se pravzaprav nanaša na vse uporabnike svetovnega spleta, vendar pa določba obremenjuje predvsem ponudnike spletnih iskalnikov in spletnih mest, kjer so objavljene vsebine medijskih publikacij.

Namen takšnega predloga je »obdavčiti« spletne velikane, ki ponujajo iskalnike agregiranih izvlečkov spletnih novic (npr. Google News), vendar pa se je v Nemčiji in Španiji, kjer so režim predhodno že uvedli, sistem izkazal za povsem neuspešnega. V Nemčiji Google preprosto ni plačal nadomestil založnikom, ti pa nadomestil od njega tudi niso izterjali, saj bi Google njihove vsebine lahko umaknil iz svojih iskalnikov in jim s tem povzročil upad prometa. V Španiji, kjer je bilo plačilo nadomestil za Google obvezno, pa je bil Google News preprosto ukinjen. Izkazalo se je torej, da je »link tax« davek, ki ga bodo zavezani plačati manjši ponudniki iskalnikov spletnih novic, velika podjetja pa se mu bodo zaradi svoje tržne pozicije lahko izognila. Zaradi finančne obremenitve bodo nekateri ponudniki spletnih storitev morda prisiljeni ukiniti svojo dejavnost, kar ne bo prispevalo k ohranitvi in spodbujanju konkurence na digitalnem trgu. Komisija očitno domneva, da se bodo spletni velikani do Evropske unije obnašali drugače kot do Španije in Nemčije, ki sta uvedli podobne rešitve, vendar se lahko moti. Evropska komisija tudi ne upošteva, da vpeljava sorodne pravice v Nemčiji in Španiji založnikom ni prinesla opaznega dodatnega zaslužka.

Prav tako je glede na določbo Člena 11 nejasno, na kakšno vsebino in v kakšnem obsegu se plačilo nadomestila za sorodno pravico sploh nanaša. Zgolj spletne povezave (linki) naj bi bile iz plačila nadomestila izvzete, vsakršni opis vsebine (t. i. uporabna povezava) pa bi že lahko bil podvržen plačilu nadomestila, zaradi česar je posredno ogrožena tudi svoboda objavljanja spletnih povezav. Zaradi nejasnosti bi se lahko zgodilo, da bi bili predmet nadomestil ali celo blokad celotni korpusi vsebin javnih institucij.

Določba zaradi svoje nejasnosti pomeni resno kršitev načela pravne predvidljivosti.

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV
SLOVENIJE

Vpeljavi nove sorodne pravice za medijske založnike nasprotujemo, saj:

- predstavlja neučinkovit pravni institut, ki avtorjem ne zagotavlja dodatnega zaslужka, dodatni zaslužek je zelo vprašljiv tudi za založnike oziroma temu predlogu nasprotujejo celo številni založniki;
- neenako obravnava ponudnike spletnih storitev in diskriminira manjše ponudnike proti ekonomsko močnim;
- nejasno ureja, katere vsebine in kateri obseg uporabe avtorskih del je predmet plačila nadomestila;
- zmanjšuje konkurenco med spletnimi ponudniki na digitalnem trgu;
- predstavlja nevarno možnost oviranja razširjanja vsebin javnih institucij.

6. Uporaba zaščitenih vsebin s strani ponudnikov spletnih storitev, ki shranjujejo in omogočajo dostop do velikih količin avtorskih vsebin, ki jih na splet prenesejo uporabniki

Predlog direktive v Členu 13 ponudnikom spletnih storitev nalaga dolžnost, da sprejmejo ukrepe, s katerimi zagotovijo izpolnjevanje pogodbenih dogovorov z imetniki avtorskih pravic ali na njihovo zahtevo preprečijo dostop do avtorskih vsebin. Ti ukrepi se nanašajo predvsem na vzpostavitev in uporabo učinkovitih tehnologij za prepoznavanje vsebin, katerih uporaba oz. prenos na splet pomeni kršitev avtorskih pravic imetnikov.

Predlog določbe pomeni, da bo lahko ponudnik spletnih storitev, ki uporabnikom omogoča, da na splet nalagajo raznovrstne vsebine, nadzoroval vsebino teh del in dela odstranil iz spleta, če bo ugotovil, da posegajo v avtorske pravice imetnikov. Na ta način je EU zakonodajalec na zasebne ponudnike spletnih vsebin prenesel obveznost, da preprečujejo kršitve avtorskih pravic na spletu.

Neposredno izvajanje zakonodaje s strani privatnih subjektov, kakršni so ponudniki spletnih storitev, predstavlja pravzaprav obliko cenzure in s tem resno grožnjo svobodi izražanja na spletu, prav tako pa omogoča, da bodo iz spleta odstranjene tudi vsebine, ki avtorskih pravic imetnikov sploh ne kršijo. Ponudniki storitev bodo imeli namreč pravico prostega odločanja o objavi oz. odstranitvi spletnih vsebin, in se bodo v primeru dvoma morda raje odločili, da vsebino odstranijo, kakor da tvegajo tožbo zaradi kršitve pravic. Prav tako bi lahko bile odstranjene vsebine, katerih uporaba bi bila sicer dovoljena na podlagi izjem ali omejitev avtorskih pravic (kot je npr. citiranje).

Predlagana ureditev od ponudnikov spletnih storitev zahteva, da vzpostavijo učinkovite tehnologije za prepoznavanje vsebin, ki bi lahko posegale v avtorske pravice. Razvoj in uporaba takšnih spletnih orodij bo za mnoge ponudnike spletnih storitev nezanemarljivo finančno breme. Pri tem ni naključje,

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV
SLOVENIJE

da je za sprejem predlagane pravne ureditve močno lobiral prav Google, ki ima že razvita in vzpostavljena orodja za prepoznavanje vsebin (»contentID«). Manjši ponudniki spletnih storitev bi bili tako odvisni od uporabe Googlovih orodij, če ne bi želeli ali zmogli investirati v nakup ali razvoj lastnih podobnih tehnologij. Na ta način predlagana ureditev krepi pozicijo spletnih velikanov in obremenjuje manjše ponudnike storitev, s tem pa ima negativne posledice za konkurenco na digitalnem trgu.

Predlog nima nobenih pozitivnih učinkov.

Predlog je izredno problematičen, ker:

- prenaša obveznosti za neposredno izvajanje avtorskopravne zakonodaje in odločanje o morebitnih kršitvah avtorskih pravic na zasebne subjekte – ponudnike spletnih storitev;
- omogoča neutemeljeno cenzuro;
- predstavlja prekomerno (samo)reguliranje pri objavljanju vsebin na spletu;
- omejuje svobodo govora;
- lahko vodi v odstranjevanje vsebin, ki ne pomenijo kršitev avtorskih pravic, ali pa so predmet izjem in omejitev;
- predstavlja finančno obremenitev ponudnikov spletnih storitev zaradi zagotavljanja orodij za prepoznavo spletnih vsebin;
- krepi položaj ekonomsko močnih ponudnikov spletnih storitev in s tem slabi konkurenco in kulturno raznolikost ponudbe na notranjem trgu.

Takšnim rešitvam so države članice že ostro nasprotovale v postopkih sprejemanja ACTA sporazuma in podobnih supranacionalnih zakonodajnih instrumentov v Evropskem parlamentu, zdaj pa se pojavlja kot predlog EU Komisije.

7. Področja, ki jih Predlog direktive ne ureja (pa bi jih moral)

Predlog Direktive ne prinaša nobenih novosti na področju **priobčitve vsebin javnosti na zaslonih** javnih izobraževalnih institucij, knjižnic, muzejev in arhivov. V skladu z 49. b členom ZASP lahko te institucije prosto priobčijo javnosti dela iz svojih zbirk po temu namenjenih zaslonih, ki se nahajajo v njihovih prostorih, vendar pa bi potrebovale tudi izjemo, ki bi omogočala uživanje teh vsebin preko lastnih mobilnih naprav.

Prav tako v Predlog direktive niso bile umeščene določbe o **prosti uporabi del na javno dostopnih**

ZVEZA BIBLIOTEKARSKIH DRUŠTEV
SLOVENIJE

mestih (»freedom of panorama«). Države članice imajo različno ureditev glede proste uporabe del, ki se nahajajo v parkih, na ulicah, na trgih ali na drugih splošno dostopnih krajih. Tako je ponekod (npr. na Portugalskem) dovoljeno dela na javno dostopnih krajih prosto reproducirati v vseh oblikah, te derivative predelati in jih deliti ali drugače uporabljati, v komercialne ali nekomercialne namene. V skladu s 55. členom ZASP je pri nas prosta uporaba del na javno dostopnih krajih mogoča, kadar gre za dela, ki se na teh krajih trajno nahajajo, prav tako pa ZASP ne dovoljuje uporabe v komercialne namene. Na Švedskem je vrhovno sodišče aprila letos prepovedalo deljenje derivativov teh del na spletu, kljub temu, da bi bilo uporabnikom npr. dovoljeno, da delo na javno dostopnem kraju fotografirajo, izdelajo razglednice in jih prodajajo. Omejitve proste uporabe del na javno dostopnih krajih zavirajo umetniško ustvarjanje in krnijo dokumentiranje javno dostopnih umetniških del in vedut, ki se skozi čas spreminjajo in izginjajo. Vpeljava obvezne izjeme po portugalskem zgledu, kjer je mogoče dela na javno dostopnih krajih prosto uporabljati, bi bila tudi z vidika ohranitve evropske kulturne dediščine dobrodošel korak, ki pa ga Komisija v tem krogu spreminjanja avtorskopravne zakonodaje EU ni predvidela.

Iz Predloga direktive so izpadle tudi določbe o **uporabi del v transformirani obliki** (»remix rights«). Organizacije, ki podpirajo čim bolj prosto uporabo avtorskih del, se že dlje časa zavzemajo za vpeljavo izjem oz. zakonitih licenc v EU zakonodajo, ki bi omogočale spremembo že obstoječih avtorskih del in objavo takih novonastalih del (»remixov), pa tudi njihovo komercialno izkoriščanje, pod pogojem, da uporabnik plača primerno nadomestilo za uporabo izvornega dela.

dr. Sabina Fras Popović,
predsednica Zveze bibliotekarskih društev Slovenije